

Adatok a Völgység és a Hegyhát (Tolna megye) denevérfaunájához (Chiroptera)

Data to the bat (Chiroptera) fauna of Völgység and Hegyhát (Tolna County, South Hungary)

GÖRFÖL TAMÁS

Tolna Megyei Természetvédelmi Alapítvány, H-7100 Szekszárd, Szent István tér 10., E-mail: gorf@tmta.hu

ABSTRACT: The region was one of the least explored parts of Tolna County; we had only scarce data about its bat fauna. Two of the 12 observed bat species are strictly protected (Bechstein's bat and Barbastelle), but in addition to them, several species which were found are linked with the old forests of native tree species. Unfortunately intensive sylviculture is going on the area, which is unfavourable for the flora and fauna. During the examinations of buildings, we have found the first lesser horseshoe bat colony of Tolna County.

Kulcsszavak: Völgység, Hegyhát, Tolna megye, faunisztika

Bevezetés

A Tolna megye DNy-i részén, Lengyel és Hőgyész községek között elhelyezkedő terület állat- és növényvilágának feltárása 2004-ben kezdődött meg a védetté nyilvánítás elősegítése érdekében. Ennek kapcsán került sor a denevérfauna feltérképezésére is. Sajnos a területet továbbra sem helyezték védelem alá, viszont bekerült a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság működési területén található különleges természetmegőrzési (Natura 2000) területek közé.

A Völgység és a Hegyhát Tolna megye legkevésbé kutatott részei közé tartozott, denevérfaunájáról csak szórványos adatokkal rendelkezünk. A Magyar Természettudományi Múzeum Emlősgyűjteményi Adatbázisban 15 példány rőt koraidenevér (*Nyctalus noctula*) és 1 példány közönséges denevér (*Myotis myotis*) szerepel, melyeket az 1930-as években Lengyelen gyűjtött Éhik Gyula. Mucsiról származik az a hegyesorrú denevér (*Myotis oxygnathus*), melyet Kaufman római katolikus plébános talált 1961 májusában, s melyet Topál György 1954. február 19-én jelölt Abaligetén (Magyar Denevérgyűrzési Adatbázis). Somogyvári Orsolya egy alkalommal, 2002 májusában hálózott a lengyeli Apponyi-kastély parkjában és két fajt mutatott ki, a szürke hosszúfülű-denevért (*Plecotus austriacus*) és a közönséges késeidenevért (*Eptesicus serotinus*), melyeket későbbi vizsgálataink során újból megtaláltunk.

Anyag és módszer

A kutatási terület Tolna megye DNy-i, ezen belül a Völgység É-i és a Hegyhát D-i részén helyezkedik el, a Sió és a Kapos völgye között (1. ábra). A Hegyhát völgyekkel és szurdokokkal szabdaltnak, 200-220 méter átlagmagasságú hegyhátak, keskeny gerincek és löszborította pannóniai táblarögök jellemzik. Legnagyobb magassága 286 méter. A Völgység több mint 100 méter vastag folyóvízi üledékére 10-40 méter vastag lösztakaró rakódott. Területe völgyekkel sűrűn tagolt, nevét is erről kapta (ÁDÁM 1969).

1. ábra. A kutatási terület elhelyezkedése Tolna megyében
Figure 1. The location of the study area in Tolna County

A program során az általunk preferált, az egyedekről legtöbb információt szolgáltatató hálózásos befogást – az alkalmas vízmegállások csekély száma miatt – csak néhány helyen tudtuk alkalmazni. A denevérek befogására 75/2-es szálvastagságú, 7 illetve 12 méter hosszúságú Ecotone gyártmányú függőnyhálókat alkalmaztunk. A hálózások mellett Pettersson D240x denevérdetektorral (Pettersson Elektronik AB) is végeztünk felméréseket. A terepen nem egyértelműen azonosítható egyedek hangját Sony WM-D6C típusú professzionális magnóval (Sony Co.) rögzítettük, majd Adobe Audition 2.0 szoftverrel (Adobe Systems Inc.) elemeztük, a későbbiekben határoztuk meg. A munka során felmértük a környék templomait és egyéb – denevérek megtelepedésére alkalmas – épületeit. Néhány pincét is átvizsgáltunk, de ezekben csak guanót találtunk.

Eredmények

Az adatok formátuma a következő: település (helyszín) 2,5x2,5 km UTM négyzet: dátum [példányszám (hálózás esetén hím+nőstény egyedek száma)] (észlelés módja). Rövidítések: É: épületlakó felmérés (building), D: denevérdetektoros felmérés (bat detector), H: hálózásos befogás (mist-netting), O: odú (tree hollow).

Kis patkósdenevér – *Rhinolophus hipposideros* (BECHSTEIN, 1800)

Első alkalommal került elő Tolna megyéből. Egy kisebb kölykező kolóniája található Lengyelen, ami biztonságban tudható az iskolaként működő Apponyi-kastélyban (GÖRFÖL & ZSEBÖK 2008).

Előfordulások: Lengyel (Apponyi-kastély) BS93D4: 2005.07.26. [8-10] (É), 2006.08.17. [6+1 tetem] (É), 2007.06.27. [9+min. 5 kölyök] (É); Mucsi (katolikus templom) BS94C4: 2007.06.27. [2] (D)

Közönséges késeidenevér – *Eptesicus serotinus* (SCHREBER, 1774)

A terület több pontjáról előkerült, épületekben gyakran találoztunk egyedeivel. Két alkalommal hálóval is sikerült megfognunk. A lengyeli Apponyi-kastély padlásán valaha egy népes kolóniája élhetett, de a 2002 körül történt felújítás következtében szétköltöztek családi házakba és egyéb épületekbe. A felújított padlás sajnos kevésbé alkalmas arra, hogy visszatelepedjen a kolónia.

Előfordulások: Högyész (Apponyi-kastély) CS05A2: 2006.08.18. [3] (É), 2007.06.27. [21] (É); Högyész (Apponyi-kastély, park) CS05A2: 2006.08.18. (D); Högyész (katolikus templom) CS05A1: 2006.08.19. [2] (É); Lengyel (2. sz. kollégium) BS93D4: 2005.07.26. [csak hangok] (É); Lengyel (Annafürdő, tó) BS94C3: 2004.08.23. [0+1] (H), 2004.08.23. (D); Lengyel (Apponyi-kastély) BS93D4: 2007.06.27. [4] (É); Lengyel (Apponyi-kastély, park) BS93D4: 2006.08.17. [2+0] (H), 2006.08.17. (D); Lengyel (Béke u., családi ház) BS93D4: 2005.07.26. [kb. 25] (É); Lengyel (katolikus templom) BS93D2: 2005.07.26. [2] (É); Mucsi (faluközpont) BS94D3: 2007.06.27. (D); Závod (faluközpont) CS04A1: 2007.06.27. (D)

Fehérszélű törpedenevér – *Pipistrellus kuhlii* (KUHLE, 1819)

Lengyelen több példányt sikerült megfognunk az Apponyi-kastély parkjában felállított hálókkel, de denevérdetektorral is észleltük vadászó egyedeit Högyészen, Mucsiban és Závodon. Lengyelen valószínűleg kölykező kolóniája található, erre utal a kastélyparkban megfogott fiatal egyed és az, hogy a leggyakrabban észlelt faj volt a detektoros felmérések során. Annak ellenére, hogy csak 1993-ban jelent meg hazánk faunájában (FEHÉR 1995), mára már a Dél-Dunántúl településeinek legelterjedtebb törpedenevér fajává vált.

Előfordulások: Högyész (Apponyi-kastély, park) CS05A2: 2006.08.18. (D); Lengyel (Apponyi-kastély, park) BS93D4: 2006.08.17. [1+1] (H), 2006.08.17.

(D); Mucsi (falu központ) BS94D3: 2007.06.27. (D); Závod (falu központ) CS04A1: 2007.06.27. (D)

Szoprán törpedenevér – *Pipistrellus pygmaeus* (LEACH, 1825)

A közönséges és a szoprán törpedenevér közül csak az utóbbi fajt tudtuk kimutatni a területről.

Előfordulások: Högyész (Apponyi-kastély, park) CS05A2: 2006.08.18. (D); Lengyel (Apponyi-kastély, park) BS93D4: 2006.08.17. [0+1] (H); Mucsi (Földvár-hegy) BS94C2: 2006.04.18. (D)

Közönséges/szoprán törpedenevér – *Pipistrellus pipistrellus/pygmaeus*

Épületek felmérése és egy hálózás során találkoztunk olyan törpedenevérekkel, melyekről nem lehetett teljes bizonyossággal eldönteni, hogy a két faj közül melyikhez tartoznak.

Előfordulások: Lengyel (2. sz. kollégium) BS93D4: 2005.07.26. [1 tetem] (É); Lengyel (Béke u., családi ház) BS93D4: 2005.07.26. [3] (É); Mucsi (Földvár-hegy) BS94C2: 2004.07.13. [1+0] (H)

Szűröskarú koraidenevér – *Nyctalus leisleri* (KÜHL, 1818)

Egy összefüggő cseres állományban lévő dagonya mellett felállított hálóval sikerült befognunk egy-egy példányát két egymást követő évben.

Előfordulások: Högyész (Cseffő) CS04B2: 2005.08.17. [1+0] (H), 2006.08.16. [0+1] (H)

Rőt koraidenevér – *Nyctalus noctula* (SCHREBER, 1774)

A terület több pontján sikerült észlelnünk egyedeit, a högyészi Apponyi-kastély parkjában két általuk lakott odút is találtunk.

Előfordulások: Högyész (Apponyi-kastély, park) CS05A1: 2006.04.18. (O), CS05A2: 2006.08.18. [1+1] (H), 2006.08.18. (D), 2006.08.18. (O); Högyész (Cseffő) CS04B2: 2006.08.16. [1+0] (H); Lengyel (Annafürdő, tó) BS94C3: 2004.08.23. (D); Mucsi (Földvár-hegy) BS94C2: 2006.04.18. (D); Mucsi (Papdi-rét) BS94C4: 2006.04.18. (D)

Nyugati pisedenevér – *Barbastella barbastellus* (SCHREBER, 1774)

A terület legértékesebb denevérfaja. Viszonylag sok helyről előkerült, több helyen figyeltük meg adult nőtény példányain a szoptatás nyomait. Sajnos az intenzív erdőgazdálkodás erősen veszélyezteti.

Előfordulások: Högyész (Apponyi-kastély, park) CS05A2: 2006.08.18. (D); Högyész (Cseffő) CS04B2: 2005.08.17. [0+1] (H); Lengyel (Apponyi-kastély, park) BS94D4: 2006.08.17. [0+1] (H); Mucsi (Földvár-hegy) BS94C2: 2004.07.13. [0+4] (H), 2006.08.03. [1+1] (H); Mucsi (Tuskós-kút) CS04B1: 2005.08.14. (D)

Barna hosszúfülű-denevér – *Plecotus auritus* (LINNAEUS, 1758)

A területről előkerült két példány mutatja, hogy itt is vannak még a faj számára alkalmas élőhelyek. Ezeknek az erdőknek a fennmaradása csak természetközeli erdőgazdálkodással lenne biztosítható.

Előfordulások: Högyész (Cseffő) CS04B2: 2005.08.17. [0+2] (H)

Szürke hosszúfülű-denevér – *Plecotus austriacus* (FISCHER, 1829)

Több helyről előkerült, Mucsi katolikus templomában kisebb kolóniáját is megtaláltuk. Az állatok egy ferdén felfelé álló zászló összecsavarodott részében ütöttek tanyát.

Előfordulások: Högyész (Apponyi-kastély) CS05A2: 2006.08.18. [6-7] (É), 2007.06.27. [1] (É); Lengyel (Apponyi-kastély, park) BS93D4: 2006.08.17. [5+0] (H); Lengyel (katolikus templom) BS93D2: 2007.06.27. [1] (É); Mucsi (katolikus templom) BS94C4: 2005.07.26. [2] (É), 2007.06.27. [20-30+1 tetem] (É); Mucsi (Tuskós-kút) CS04B1: 2005.08.14. [1+0] (H)

Nagyfülű denevér – *Myotis bechsteinii* (KUHLE, 1818)

A Cseffő cseresében található dagonyánál sikerült megfognunk egy példányát.

Előfordulások: Högyész (Cseffő) CS04B2: 2006.08.16. [1+0] (H)

Vízi denevér – *Myotis daubentonii* (KUHLE, 1817)

Egy alkalommal sikerült megfognunk egy, az erdőből a néhány éve kialakított horgászto felé repülő példányt. A területen található horgász- és halastavak alkalmas vadászterületek lehetnek számára.

Előfordulások: Lengyel (Annafürdő, tó) BS94C3: 2004.08.23. [1+0] (H)

Közönséges denevér – *Myotis myotis* (BORKHAUSEN, 1797)

A Magyar Természettudományi Múzeum Állattárában található, Lengyelről származó egyed ellenére a faj csak Högyészen került elő, ott is csak néhány példányát találtuk meg a nemrég felújított Apponyi-kastély padlásán.

Előfordulások: Högyész (Apponyi-kastély) CS05A2: 2006.08.18. [4] (É), 2007.06.27. [3] (É)

Értékelés

Az elmúlt évek denevérfaunisztikai vizsgálatai során 12 denevérfajt mutattunk ki a területről, melyből kettő fokozottan védett (nagyfülű denevér, nyugati pizsedenevér), de ezeken kívül is több olyan faj van, amelyek az öreg, őshonos fafajokból álló erdőket kedvelik. Sajnos a területen intenzív erdő- és vadgazdálkodás folyik, ami nem kedvez az itt élő növény- és állatvilágnak. Ennek ellenére úgy tűnik, hogy a vizsgálati területet jellemző középkorú cseresekben megtalálják életfeltételeiket. Tolna megyének ezen a részén is jellemző a településeken a fehérszélű törpedenevér dominanciája a többi törpedenevérral

szemben. A megkerült kis patkósdenevér kolónia különösen érdekes adat, hisz elsősorban hegyvidékekhez kötődik a faj.

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozom Gyalog Viktóriának, Petroczki György Attilának, Somogyvári Orsolyának, Szűcs Erzsébet Eszternek és Zsebők Sándornak a terepen nyújtott segítségükért. Külön köszönet illeti Somogyvári Orsolyát, hogy korábbi hálózási adatait a rendelkezésemre bocsátotta és Csorba Gábort a Magyar Természettudományi Múzeumban található példányok adataiért. A felmérés a Tolna Megyei Természetvédelmi Alapítvány anyagi támogatásával valósult meg.

Irodalom

- ÁDÁM, L. 1969. A Tolnai-dombság kialakulása és felszínalaktana. Földrajzi tanulmányok. 10: 1-186.
- FEHÉR, CS.E. 1995. A fehérszélű denevér (*Pipistrellus kuhli*) első magyarországi adatai. Denevérkutatás – Hungarian Bat Research News. 1: 16-17.
- GÖRFÖL, T. & ZSEBŐK, S. 2008. Kis patkósdenevér (*Rhinolophus hipposideros*) – új faj Tolna megye denevérfaunájában. Denevérkutatás – Hungarian Bat Research News. 4: 3-6.
- TOPÁL, GY. 1954. A Kárpát-medence denevéreinek elterjedési adatai. Annales Historico-Naturales Musei Nationalis Hungarici. 5: 471-483.